
Kapitola 4: Státní území ČR

Státněmocenské vztahy jako předmět regulace ústavního práva se odehrávají rovněž v určitém prostoru. Tento prostor (území) je jedním ze základních předpokladů existence státu a proto v rámci úpravy fundamentálních společenských vztahů ústavní právo obsahuje řadu základních pravidel, která vymezují, co tímto územím je, jak se člení a jak se může měnit.

4.1 Unitární forma územní organizace ČR

Územní organizace ČR ve výše uvedeném významu má v ČR **unitární podobu** (základní prvek pojmu jednotného státu. To znamená, že státní území se člení na územní jednotky, které nemají povahu státu, jako tomu bylo v ČSFR, která se členila na ČR a SR. Na čele územních jednotek tak nestojí jiná soustava nejvyšších státních orgánů, tyto jednotky nemají svou ústavu, zákonodárství, atributy svrchovanosti, nemohou z ČR vystoupit, nemají své občanství apod. **Jiným územním jednotkám Úst přiznává pouze právo na samosprávu** (čl. 8, hlava sedmá). **Jednotnost ČR** (čl. 1 odst. 1 Úst) **se projevuje zejména v následujících rysech:**

- a) existuje **jediná soustava nejvyšších státních orgánů**. Orgány územních jednotek jim podléhají;
- b) existuje **jediné státní občanství**. Na rozdíl od Ústavní listiny z roku 1920 (§ 4 odst. 1 a 3), to však Úst výslovně nezakotvuje. Občanství obce a kraje má jinou povahu (znak samosprávy). Totéž platí pro občanství EU, které má rovněž ve vztahu ke státnímu občanství akcesorickou povahu;
- c) existuje **jediná soustava státních symbolů** (zák. č. 3/1993 Sb.);
- d) existuje **jediný právní řád**. Není zde dělba zákonodárné působnosti mezi ČR a jejími územními jednotkami. Ty mají (VÚSC) pouze právo zákonodárné iniciativy;
- e) **akty ústředních orgánů platí bezprostředně na celém území ČR**. Obyvatelé ČR a orgány územních jednotek přímo podléhají rozhodnutím ústředních orgánů. V oblasti samosprávy někdy platí výhrada zákona (čl. 101 odst. 4 Úst);

- f) existuje **jediná soudní soustava** zajišťující jednotu aplikace práva na čele s Nejvyšším soudem, dále NSS a Ústavní soud;
- g) **územní jednotky se závazně nepodílí na rozhodování centrálních orgánů.** Nemají právo na paritní zastoupení (např. v Senátu). Na tom nic nemění jejich právo zákonodárné iniciativy (čl. 41 odst. 2 Úst);
- h) ústřední orgány státu mají **všeobecnou a výlučnou kompetenci**, která se vztahuje na celé území ČR. Není zde žádná dělba působnosti v rámci jednotlivých oblastí státních činností. Z tohoto důvodu také neexistuje mechanismus řešení kompetenčních sporů jako ve federacích (sub 13. 6.);
- i) územní jednotky **nemají právo na oddělení.** Území ČR se dělí pouze územně-správně (zák. č. 36/1960 Sb., o územním členění státu) a územně-samosprávně (čl. 99 Úst);
- j) **pouze ČR je subjektem mezinárodního práva.** Pouze ČR také formuluje zahraniční politiku. Mezinárodní styky obcí a krajů musejí být s touto politikou v souladu.

4.2 Státní území, územní a personální výsost ČR

Ústava ČR problematiku státního území upravuje v rámci základních ustanovení, a nepřímou i v přechodných ustanoveních. Nesmí nás mást, že ne vždy hovoří o „území“, nýbrž např. o „*České republice*“. Chápe je jako **prostor, ve kterém je vykonávána svrchovaná státní moc ČR prostřednictvím jejích orgánů (územní výsost), prostor, kde je tato moc výlučná.** Je to prostor, na který se vztahuje platnost všech složek právního řádu ČR včetně mezinárodních smluv, kterými je ČR vázaná. Ústavní předpisy hovoří o „*území, na které se vztahuje svrchovanost České republiky*“ (např. čl. 5 odst. 2 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb.).

Podle čl. 11 tvoří území ČR **nedílný celek**. Když se od území státu oddělí jeho část, na nedělitelnosti v právním smyslu se nic nemění. Naopak, území se rozdělí v okamžiku, kdy na jedné části platí jiné právní normy než na jiné části, a to na základě dělby zákonodárné působnosti. Naše území je nedílné i v tom směru, že na něm **nejsou tzv. enklávy jiných států a současně nemáme exklávy v zahraničí.** Je vymezeno státní hranicí nejen na povrchu

země, nýbrž i svisle směrem nahoru po kosmický prostor a dolů do středu země. Toto obecné pravidlo mezinárodního práva je ve smlouvách vymezujících naše státní hranice zakotveno i výslovně (§ 2 odst. 1 zák. č. 312/2001 Sb., o státních hranicích).

Nejdříve uveďme, že je třeba **rozlišovat mezi územní výsostí ČR a její územní svrchovaností**. **Územní svrchovanost** znamená, že nikdo jiný než ČR prostřednictvím svých ústavně určených orgánů (prezident, vláda, Parlament) nemůže disponovat se státním územím, měnit jeho hranice, odstupovat jeho části, měnit za jiné území apod. Jako taková je územní suverenita či svrchovanost **neomezená**. Je jen jedna s jedním rozměrem.

Naproti tomu **územní výsost** či jurisdikce se projevuje v mocenském monopolu na pevně vymezeném státním území, kde stát nerušeně vykonává svou státní moc. **Územní výsost tak spočívá v moci nad tímto územím a těmi, kdo se na něm nacházejí, zatímco územní suverenita spočívá v možnosti dispozice s tímto územím.**

Oba tyto veřejnoprávní pojmy nutno odlišovat od soukromoprávních skutečností v podobě vlastnického práva k pozemkům na území ČR. Odstoupením části svého území projevuje ČR svou územní svrchovanost. Soukromé vlastnictví těchto pozemků však tímto aktem nemůže být dotčeno, jen přístup k nim. Zpravidla se však ČR snaží před postoupením území majetkoprávní vztahy se soukromými vlastníky vypořádat např. výměnou nebo koupí.

Kromě územní výsosti lze hovořit i o **personální výsosti, která se projevuje v možnosti státu zavazovat své občany i mimo státní území v důsledku zvláštního vztahu věrnosti** (prakticky na volném moři nebo v Antarktidě). V takovém případě jde o výjimku z ústavního a mezinárodněprávního pravidla, podle kterého je svrchovaná státní moc vykonávána výlučně na státním území. V některých případech i **naše veřejnoprávní předpisy počítají s dosahem (účinky) výsostných aktů ČR i přes její hranice**. Např. podle § 4 ZSO se státním občanem ČR stane fyzická osoba narozená i mimo její území v případě, že alespoň jeden s rodičů je státním občanem ČR. Naš občan je povinen v cizině zachovávat věrnost ČR, nevyzradit státní tajemství.